

tele ünnepénél, és a pünkösdnél. A lapon a lombozatos madarakkal ékeskedő keretnek felső részén egy iramodó szarvast megugat az elébe futó vadász eb, míg a guggoló vadász reá lő, alul pedig a csalitból fába fogódzva egy vadász jő elő, míg agara feléje van fordítva; balra egy hegyen egy vár látszik, melyből Zágrábot akarnak csinálni. Amint az állatok, úgy maguk a diszítványok is hanyatló ízlésről tanúskodnak. A változott címér miatt pedig méltán lehet kérdezni, vajjon ketten készítették-e ezen kéziratot, közköltésen, vagy az első főpap halála után a másik adta-e a költséget e diszítés befejezésére? — A helybeli régészek feladata, hogy e kérdéseket megoldják; oly rövid idő alatt, és csak egyes munkák láttára me-részség lenne határozólag fellépni akarni.

*

A látott fényesb kéziratok sorában van még egy főpapi könyv: Liber pontificalis ordinis, melynek eleje és vége vastag papírra, de nagyon szabályosan van írva, míg közepe nyomtatványból áll. Itt is vannak festett keretek és kezdők, de silányabban készítve, közép-szerűek; a színezés tisztátalan, az aranyozás fényes. A sokoldalú csipkés címér olaszosan babérlevél koszorúban áll, az infula fityegői lecsüngenek, vagy oldalt emelkednek, a pásztorbot hiányzik. A kék mezőnyön arany párducz ágaskodik, feje a néző felé van fordítva, jobb előlábával ormos koronát emel. Kinek a címere ez? És kié volt e szerint e könyv is? — Várjuk a feleletet címertanunk szakavatottjaitól!

A MAGYAR NEMZETI MUZEUMI SZÉCHENYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR RENDEZÉSÉHEZ.

Közli: **Barna Ferdinánd.**

Ezután áttérhetünk a címlap rovatai ismertetésére, melynek egy rovatokkal ellátott üres példánya a túllapon látható. Ezek alakja a muzeumi könyvtárban 4^r alakú, — de lehet kisebb például, 8^d rét alakú is.

Ezek közül az I mezőre jön a rendszó (szerző neve, vagy ha ez tudva nincs, egy másik választandó szó (főnév alanyesetben) szer-zők neveinél a vezetéknev nagyobbacska betűkkel, — közvetlenül

I.	II.	III.	
		1.	2.
		3.	4.
IV.	V.	VIII.	
	VII.	VI.	
X.	XI.	XII.	

alatta s két betűközzel beljebb a keresztnév, Praedicatumok a vezeték- és keresztnév között, (tehát a 2-ik sorban) zárjel között; születési címek mint Herczeg, Gróf, Báró, hivatalos állás egyszerűen elhagyatnak.

II-ik mezőre jön a könyv signaturája, vagyis azon szak jegye (a tudományág kezdőbetűje vagy első szótaga), melyet a könyv az előre megállapított szakokból kapni fog, végre ennek alá a könyv száma, melyet a szak-repertoriumban az ábécze-szerinti rendben majdan fog nyerni.

A III-ik mező négy részre vagyis koczkára van osztva, ezek közül tetszés szerint lehet akármelyiket, de mindig következetesen egy s ugyanazon koczkát választani a könyv 2-ed, 4-ed, 8-ad ívréte megjelölésére, nálunk a 4 koczkából a melléklapok signaturája a baloldali alsó koczkán történik, a honnan első pillanatra meglátjuk fő- avagy melléklappal van-e dolgunk. Az ívrét jelölésére pedig a jobb oldali alsó koczka van használatban.

A IV-ik mező üresen marad.

Az V-ik mezőbe jön a könyv címe egész terjedelmében, ha be nem férne, folytattatik az alatta lévő VII-ik mezőn. Itt vigyázni kell a következőkre:

a) hogyha más rendszó választatott, nem pedig a szerző neve (anonym művek), az I-ső mezőn lévő rendszó helye itt üresen hagyatik, és egy zárjel közé foglalt nyugjellel (——) helyettesítetik, a nyugjelet oly hosszúra kell hagyni, mint a mennyi helyet

foglalhatna el a rendszó, a melyet helyettesít, akár legyen az így kiválasztott rendszó első, középső avagy utolsó szó a könyv címében, az különbséget nem tesz, nyugjellel kell pótolni, ezenkívül szükséges még a könyv címének következő első főnevét írónnal aláhúzni, hogy egyenlő kezdetű műveknél, avagy ugyanegy szerzőnek több műveinél az ábécze-rendet ennek első kezdőbetűi szerint sorozhassuk egyiket a másik után, mások ez utóbbi esetben a kiadás évére vigyáznak, s ez dönt, de az első biztosabb s az időrendet fenn lehet hagyni a még netalán így is előfordulható kétség esetében való eligazodásra, p. o. több kiadásoknál, úgy hogy először a betűrend, s azután döntsön az időrend.

b) Igyekeznii kell, hogy a mű címe a felső nagyobb mezőn (a vízszintes vonalig kiférjen s a másik alatta álló mezőt lehetőségig ne kelljen igénybe venni, azért ha a hosszúnak tetsző címet úgy lehet rövidíteni, hogy tiszta s teljes értelme marad, ezt bátran lehet tenni, de arra nagyon kell ügyelni, hogy rövidítés a cím első sorában teljességgel ne történjék, s a cím első szavai teljes betűhűséggel írassanak le, tehát a rövidítést csak a 2-ik, 3-ik sat. sorban lehet tenni. Fogalmazni, kikerekíteni, egyszóval változtatni nem szabad, az összes rövidítés csak is jelzők és pleonasticus mondatok kihagyására terjedhetvén ki, s ezt mindig nagy vízszintes apró vonalakkal vagy pontokkal szükség megjelölni. A 17-ik században divatozott igen hosszú könyvcímeknél azonban elég lesz az 1-ső vagy 2-ik pontig, vagy pontosvesszőig menni, meddig t. i. az ember egy egész mondatot kap, azután pedig oda írni, sat.

c) Ha a mű több kötetből áll, általánosságban már e mezőn ki kell tenni, hogy hány kötet? itt a következőkre kell ügyelni: 1. külön vannak-e ugyanazon műnek egyes kötetei bekötve vagy sem? 2. teljes-e a mű az utolsó kéznél levő kötettel, vagy még várunk hozzá? 3. egész-e a mű, avagy hiányos?

Mihelyt valamely mű több kötetből áll, a cím leírása után azonnal megjegyezzük a mezőn, hogy 2 voll. vagy magyarul 2 kött. a mi annyit tesz: két kötet külön kötve, vagy pedig 2 köt. együtt, s ez annyit tesz, hogy a mű két kötete egybe van kötve; 4 köt. 2 dbban annyit tesz, hogy a mű két-két kötete van összekötve. Így jelezzük a kötet-számot, midőn a mű teljes; ha azonban nem teljes és még várunk hozzá, akkor így: vol 1. 2. 3., mikor mind együtt van már s többet nem várunk, oda írjuk hogy „complet“ vagy magyarul „teljes“; ha a mű hiányos, oda írjuk hogy „defect“ vagy

magyarul „hiányos“. Csonka műveknél a lapozás is itt történik, ha csak a mű czíme hosszasága miatt nem kénytelen az ember az alatta lévő mezőn folytatni a címleírást; a lapozás ilyenkor mindig zárjel közt történik (), megkülönböztetésül a nem hiányos művek lapozásától, mely szabadon történik.

A VII-ik vagyis a vízszintes vonal alatti mezőn ugyanazt, a mit több kötetes műveknél az előbbi mezőn csak általánosságban említettünk volt meg, azt t. i. hogy hány kötetből áll, itt már teljesebben részletezzük ilyformán:

I kötet 4 + 112 + 2.

II kötet 150 + 4.

ha össze vannak kötve, így:

{ I kötet 4 + 112 + 2.

{ II kötet 150 + 4.

Ugyanegy műnek egybekötött részeit mindig inclaválni kell.

A VI-ik mező üresen marad, de e mezőn czélszerűen lehet a gyűjtőművek lapszámozását eszközoelni, hogy így a felvételök első pillanatra különbözőnek tűnjék fel a több kötetes műveketől, ezekről elég annyit tudni, hogy a felvétel ezeknél is ugyanaz, mint a több kötetes műveknél, vagyis a részletezés az V-ik mezőn történik, s mivel ezeknél utalások mindig vannak, az egyes szerzők neveiről a főcímlap rendszavára, az ily utalólapokon a társ-művek következésrendjét is ki kell tenni arab számjeggyel, erre a helyet tetszés szerint választhatni, lehet a II-ik mezőn a signatura alatt, lehet a négyfelé osztott III-ik mező egyik üresen hagyott kockáján is, így N. 1. vagy N. 2. mi a signatura alatt a mező sarkán, jobbra jegyezzük meg azért, mert nálunk e kockák más czélokra vannak elfoglalva, különösen a mi könyvtárunkban elég számos összekötött művekre, minthogy ezeknél a többiekről mindig visszaútálás történik a legelső mű címlapja rendszavára, s rendezésünk szelleme azt hozza magával, hogy a címlapoknak a különféle elbánású könyvek különbségéhez képest úgy kell felvéve lenniök, hogy egy pillanatra tudni lehessen, valamely címlap minő könyvet képvisel, — ebben rejlik az oka a mi rendezésünkben dívó többféle jelzéseknek.

Összekötött művek újabb időben ritkán avagy alig fordulnak elő, annál gyakoribbak voltak régenten, midőn nem ritkán a legheterogenebb művek is összekötöttek, s minthogy könyvtárrendezésekben sok bajt okoznak, a legtöbb könyvtárakban szétbontatnak s úgy bannak el aztán velök, s legfeljebb csak az egészen homogen tár-

gyazatúakat hagyják együtt, minthogy ilyenkor a szakosztály megválasztását nem akadályozzák s gyűjteményeknek tekintetnek. A müncheni udvari könyvtárban azonban rendszeren együtt hagyatnak, s az elbánás az, hogy az összekötöttek közül csak a legelső láttatik el a főcímlapon a szak jegyével, a melybe tartozik, a többnek pedig a föllap hátán csak a rendszavaik íratnak le sorba, úgy, a mint következnek a bekötés rendjében. — egymás alá, azután az így elszámolt rendszavak útmutatása szerint az illető könyv, mely szakba való tartozandóságára való tekintet nélkül csak útaló (csak hogy teljesb) lapok vétetnek fel; ugyanezen eljárás követetett eddig a muzeumi könyvtárrendezésben is, a mostani könyvtárnok azonban ezek szakszerű signaturáikkal való elláttatását, s a szakrepertoriumaikba való bevezettetését szintén kívánatosnak találván, ennek életbe léptetését elrendelte. Ennek akként tettünk eleget, hogy az útaló lapok négyzet $\boxed{+}$ rovata felső szélső kockáját fordítottuk e cézlra, s ott láttunk el minden ily összekötött művet a könyv tartalmához képest külön signaturával, s úgy iktatott be az illető szakrepertoriumba is, de külön szám nélkül, csupán útalással az első mű signaturájára és számára.

Egyetlen kötetet képező művek lapozása mindig a IX mezőn történik, és pedig úgy, hogy elkezdvén a mű címlapján legelőbb az előszó, felajánlás és bevezetés lapjait jegyezzük olyan számmal, a milyen van a könyvben használva, azután megyünk magára a műre, s kiteszszük ennek is a számát, végre a tárgymutatóra sat. s mindezeket egymástól egy + jeggyel választjuk el, p. o. X + 160 + 5. Ez annyit tesz: előszó X lap, maga a mű 160 lap, tárgymutató 5 lap. Ha térképek, tervrajzok, táblázatok, arcz-, avagy tájképek, kő- vagy aczélmetszetek, avagy bármi néven nevezendő ábrák és műmellékletek vannak, ezeket is mindig gondosan ki kell tenni. Régibb könyveknél mindez bonyolódottabb, de leírásokat a helyszűke nem engedi.

A VIII-ik mezőre jön első sorban a nyomtatás helye, ez alá 2-ik sorban az évszám, 3-ik sorba a könyvnyomtató czég neve.

X. mezőre jön a mű nyelvezete, melyen írva van.

XI. mezőre a könyv származata (provenientia) péld. az ajánlékozó neve. —

XII. mezőre jön a könyv kötésének minősége: díszkötés (selyem, bársony), egész bőr, szattyán, borjú-bőr, sertés-bőr, félbőr, vászon, félvászon, kemény kötés. (Itt a magyar könyvtározás terminológiája érdekében valóban nagyon kívánatos volna valamely megállapodás létesítése.)

A könyvezímek lemásolásánál s illetőleg címlapok felvételénél különös figyelmet érdemelnek az útalások (Rückweise) és pedig

a) egyik rendszőről a másikra.

b) Fordító vagy commentator nevééről a szerző nevére.

c) Gyűjtő-műveknél az egyes szerzők neveiről a fő-cím lap rendszavára.

d) Összekötött műveknél minden többi hozzákötött műről az első helyen bekötöttnek rendszavára.

Ezekhez jönnek végre az egészen homogen tartalmú apróbb röplevelekből s ívekből, a milyenek: egyletek s intézetek évkönyvei, hirdetményekből s az alakított gyűjtemények s az ezek ismertetését lásd alább.

Az útalásokat az ide mellékelt kitöltött cím lapok világosabbá fogják tenni.

Itt még csak azt kell jól megjegyezni, hogy a fölapon azt a szót, a mely az útalásnak tárgyául szolgált, mindig alá kell húzni tén tával, továbbá azt, hogy az egyes könyvekről felvett fő- és mellék lapokat czélszerű lesz házi fonallal avagy pamuttal lazán összekötni, hogy így a legutolsó műveletig (repertoriumokba igtatás- és számok- kal ellátásig) együtt maradásuk biztosítva lehessen.

1. Egyszerű felvétel mintája útalás nélkül.

Szentgyörgyi József	V Zool.		8-r.
	A legnevezetesebb Természeti dolgok esmereti. Az alsóbb iskolák számára készítette (—————) I Darab. XIX réztáblákra metszett rajzolatokkal		Debreczenben 1803 Szigethy Mih. által.
			XXXII + 33° + 25 + 25 + XIX rézm. tábla.
magy.			félbőr kötés.

2. Fordító nevééről szerző nevére útalás mintája. a) Főlap.

Homer	II A. gr.		
			8-r.
	() Iliása. Iskolák számára magyarázta és kiadta Ponori <u>Thewrewk Emil</u>		Wigand K. F. könyvnyomdája 1862.
			92 ll.
görög-magy.	P. Thewrewk E. úr ajándoka.		egész vászon.

3. Fordító nevééről szerző nevére útalás mintája.
b) utaló vagy is melléklap.

Thewrewk (Ponori) Emil	II.		
		A. gr.	8-r.
	Homer Iliása		
	V. Ö: Homer.		

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

a) főlap.

Házi-könyvtár	III Hung e.		8-r.
I. A „szent István társulat“ Évkönyve, 1871.		Pest, 1871.	
II. Pór Antal: Szent István király. Történelmi tanulmány, 1875.		Nyomt. az Athenaeum nyomdájában.	
III. Zádori János: Földünk helyzete a mindenségben, 1871. és így tovább, minden egyes műről útaló-lapot veszünk fel és a hol, mint itt is, a tartalom vegyes, a négyzet \boxplus szélső felső (2) kockáján az egyes műveket külön szakjeggyel láthatjuk el az útaló-lapokon, mint az összekötött művekről említém.			

Gyűjtőmű fő- és melléklapja felvételének mintája.

b) melléklap.

Pór Antal	I		III. Hung. h.
		Nr. 2.	Hung e. 8-r.
	Szent István király.		
	V. Ö: Házi-könyvtár.		
	NB. 1. Itt a könyvtár szóra is kell fölvenni egy útalást, így: Könyvtár (Házi)		
	NB. 2. A mű azért kapta a főlapon a Hung e. szakt, mert a kiadó sz. István társulat adja ki, — különben vegyes tartalmánál fogva a Varia szakba jönnek.		

A gyűjtemények kétfélék lehetnek, u. m. *a*) egyletek, társulatok, intézetek évről-évre kiadatni szokott s azon egy czímet viselő évkönyvei, kiadványai, sőt ide tartoznak a schematismusok s naptárak is, ha t. i. mint például a „Nemzeti Kalendárium“, több évek során át folyvást megjelennek, — ha a rendszó időközben változott volna, ezen útalással mindig könnyen lehet segíteni; *b*) apróbb röpiratok s nyomtatványok, p. o. hírlapok, hirdetmények, köszöntő versemények, falragaszok, dissertatiók, sät., az elbánás ehhez képest szintén kétféle, az elsők az intézet, egylet, társulat czégét kapják rendszóul, a másodrendbeliek mindig e szót „Gyűjtemény“, az elsők ha mind együtt vannak, szakadatlan sorban futhatnak, a másodikfélék lehető újabb szaporulatok számára, vagy szökő számokat kapnak az első és utolsó egyed számain belül, péld. 566—666 az első és utolsó szám, a közbensők tehát nem futnak szakadatlan sorban, hanem ilyenformán 560, 563, 566 s egész a végső 666 számig, vagy pedig mindnyájan csak egyetlen számot kapnak, de a külön egyedek az útaló lapokon (mert ilyet mindegyik kap), szintén szökődöső rendben tört számokat kapnak, péld. $\frac{415}{1-100}$ lehet őket összekötni, de tekintettel az újabb szaporulatok lehetőségére, czélszerűbb őket tokokban helyezni el.

A tisztelt olvasót arra kívánom figyelmeztetni, hogy ezen ismeretetés csak a m. nemz. muzeumi könyvtárrendezést tartotta szem előtt, a mivel tehát épen nem akarom azt mondani, hogy a czímlapoknak rovatokkal ellátása mulhatatlanul szükséges, de azt igen is mondom, hogy a leírás szabályai ugyanazok, akár legyen a czímlap rovatokkal ellátva, akár nem, a különbség mindössze is annyi, hogy a második esetben a czímet egy tiszta, lehetőleg 4° vagy 8° papírra leírjuk s csak is a szakot (signaturát) teszszük legfelül külön ennek felibe, a papír közepére a fölapon, jobbfelül széltül ha melléklap.

II. Ezek után áttérhetek a II-ik műveletre, a könyvek szakonkénti felállítására.

Midőn az egyes könyvek czímlapoztatnak: minden egyes mű szakosztálya felíratik ugyan a maga helyére (a II. mezőn), de még most számot nem kapnak, hanem a helyett a czímlapok (mind a fő-, mind az útaló-lapok) egyelőre csak az illető könyvbe tétetnek s minden könyv a maga helyére (értvén itt most már az illető szakot, s ezen belül az illető ívrétet is) eltétetik, s folytattatik a munka egész addig, míg valamennyi mű felvéve nincs (e betűszerinti sorakoztatást czélszerű mindjárt a felvétellel egyidejüleg megkezdeni, s az egy napi felvételt naponként beosztani az illető szakba), ekkor a fő czím-

lapok rendszavai útmutatása szerint a könyvek minden szakban ívrétenként ábécze szerint rendeztetnek, s ennek megtörténtével, minthogy most már a könyvek ábécze-rendben állanak, mind a könyvek, mind a rólok felvett fő- és melléklapok folyó számokkal, mindazáltal lehető szaporulatok számára hézagok hagyásával szabály szerint elláttassanak, a folyó-szám a könyv táblájára is és pedig belül legfelül írónnal feliratik, s ha paizsacsok (etiquette) vannak, ennek megfelelőleg minden könyv sarkára egy ily paizsacs ragasztatik, melyre mind a signatura, mind a szám, melyet kapott, feliratik, s ezzel a könyvek felállítása megtörtént.

Szükségesnek látom itt még azon figyelmeztetést, hogy ugyanegy szak 3 ívréte 2° 4° 8° ugyanegy repertoriumba fognak ugyanjönni, de azért a számozást minden ívrétben előlről kell kezdeni.

III. A fő- és mellék, vagyis útaló lapok eddig együtt voltak, mindenik a maga helyén az illető könyvben, most onnan szakonként ábécze-rendben kiemeltetnek s a repertoriumok készítéséhez lehet fogni.

Ennek készítése abból áll, hogy a szakonként és ívrétenként ábécze-rendben elrakott fő-czímlapok útmutatása szerint a könyvek címei ugyanily rendben s lehető rövid kivonatban a repertoriumokba íratnak, s ez képezi a könyveknek szak- és egyszersmind helyi catalogusát.

Alakja lehető egyszerű, veszünk egy ívet s annak miud a 4 oldalát két-két hasábra osztjuk, legfelül egy vízszintes két ujjnyi rovatot hagyunk, azután ugyanily szélességben végig vonalozzuk az egész oldalt, továbbá baloldaltól szintén ugyanily széles rovatot hagyunk felülről lefelé a könyvek számainak beigtathatása végett, s kezdjük a beigtatást a 2-rétűeken, s a számozást újra kezdve, folytatjuk a 4- és 8-rétűeken.

Itt a következőket kell szem előtt tartani:

a) Kellő tekintettel kell lenni a majdani szaporulatokra, azért tehát a helylyel nem kell gazdálkodni, czélszerű lesz tehát egyik műtől a másikig 2, 4, 6 sőt több üres helyet is hagyni fenn a szükség kívánalmához képest. Különösen szem előtt kell tartani az oly betűket, melyek minden nyelvben vannak, hogy aránytalanul sok szerző neve kezdő-betűit képezik, az ilyenekre tehát több, a kevésbbé terjedelmes betűkre kevesb üres helyeket lehet fenntartani.

b) A címnek a repertoriumba való bevezetésénél a czimből minden felesleges magyarázatot, mellékneveket, pleonasmusokat, s hasztalan szószaporitást egyszerűen ki kell hagyni s csak is a leg-

lényegesbet kell megtartani. Ha két kiadása van egy műnek, ezt mindig ki kell tenni azon a nyelven, melyen a mű írva van, p. o. 2. edit. vagy 3. Aufl. vagy 2. kiadás, a kötetek számát úgy mint fentebb előadám 2 kött, vagy két kött együtt, vagy 4 rész két kötetben, végre az évszámot. A lap-számot nem teszszük ki.

IV. Be lévén a könyvek czímei a repertoriumokba is vezetve, következik az összes cím lapoknak a szakosztályokra való tekintet nélküli szétvetése és egy általános catalogussá ábécze-rendben való egyesítése. Itt ridegen az ábéczéhez kell ragaszkodni, és pedig: *a)* az egyes cím lapok betűrendjére s illetőleg azok sorrendjére nézve mindig a cím lap rendszava határoz; *b)* mikor két önálló műnek ugyanazon rendszava van, a mű címében legelőször előforduló főnév; *c)* midőn ugyanazon szerzőnek több műveit kell egymásra következtetni, szintén ez; *d)* ugyanazon mű több kiadásánál az időrend; *e)* eredeti mű és fordítás között mindig az eredeti jön első helyre, s csak azután a fordító és commentator.

A „FARKAS LAJOS“-féle GYŰJTEMÉNY CODEXEI A MAGYAR NEMZETI MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: **Csontos János.**

(Vége.)

VI.

Juvenalis Junii Satyrae.

Hártyacodex a XV-ik századból, kis 8-adrét, 80 levél év nélkül. Fehér hártyán, olasz kézzel csinosan, de hibásan írott codex, színezett kezdő-betűkkel.

1-ső levél innenső lap homlokzatán olvasható: „Materiam et causam satyrarum hac inspice prima“ —, a satyrák inscriptiója a következő: „Junii Juvenalis aquinatis Satyricorum etc.“, a szöveg pedig kezdődik ezen szavakkal: „Semper ego auditor tantum nunquamne reponam“ etc., végződik a 80-ik levél tulsó lapján: „Utleti phaleris omnes et torquibus omnes.“ — A lapszéleken és a sorok között, a corrector igazításai láthatók.